

Як окрему тенденцію визначено започаткування повернення й імплементації в гуманітарно-освітньому дискурсі незалежної України спадку української діаспори. Розкрито обґрунтування Г.Ващенком, В.Яневим, О.Кульчицьким, Е.Жарським засад освіти поколінь українців-емігрантів на основі врахування етнопсихологічних особливостей українського етносу, збереження й передачі національних традицій і разом з цим домогтися зменшення впливу хибних національних рис, які заважають здобуттю незалежності в умовах рідної землі.

Освітній та філософський дискурс формування історичної пам'яті у підготовці майбутніх вчителів в умовах російської агресії

П. Ю. Саух,

*доктор філософських наук, професор,
академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Обґрунтовано, що кожен новий крок у соціокультурному розвитку будь-якого суспільства завжди спонукає до визначення у ставленні до своєї історії, того досвіду, що дістався у спадок від минулих поколінь. До того ж, існує пряма залежність між масштабністю соціокультурних завдань, які ставить перед собою суспільство, і глибиною та розмахом осягнення попереднього історичного поступу. Чим глибші зміни передбачається здійснити, тим всеосяжнішим і відповідальнішим має бути ставлення до історичного досвіду. Забувати або нехтувати цим означало б зводити будівлю майбутнього на піску. Тобто історія пов'язана з пам'яттю, яка долає невпинний час, долає забуття. У цьому непересічна культурна значущість пам'яті. Проникнутись власною історією, стати «історичним народом» неможливо долучаючись до світу європейської історії через чийсь інтереси. Для цього необхідно берегти і шанувати свою історичну спадщину, страждати від її плюндрування та звільнити від плям, якого б кольору вони не були, та від історичного безпам'ятства. Потрійність відношення, згідно з Ф. Ніцше, відповідає потрійності «роду історії»: монументальному, антикварному та критичному.

«Монументальний» підхід до історії – це пошук у минулому зразків для наслідування, пошук смислів, здатних надати певної значущості та виправдати будь-які сучасні діяння. Й що важливо в дискурсі цього підходу: до тих пір, поки минуле зображають як виключний зразок для наслідування, завжди існуватиме небезпека певних спотворень та прикрашувань. «Антикварний» підхід, у свою чергу, зосереджується на фольклорі, побуті, історичних пам'ятках тощо. Критичний полягає в аналітичному осмисленні історичних подій та їх оцінок. Неупереджений погляд на наше ставлення до історії дає підстави зробити висновок, що ми маємо справу з усіма трьома підходами до історії. Щоправда, усі вони, особливо «монументальний» та «критичний», спрямовані на різні історичні періоди: одні з яких широко героїзують, натомість інші тлумачать як суцільне історичне небуття.

Внаслідок цього складаються умови для нових деформацій історичної пам'яті народу, а отже, й передумови до нових історичних викривлень і манівців.

Експліковано три історичні парадигми в державній політиці пам'яті часів незалежності України (1991-2021 рр.): посткомуністичну, національну та гібридно-ліберальну парадигми. В умовах російсько-української війни розкрито сутність нової моделі конструювання історичної пам'яті. Доведено, що ключовими напрямками державної політики в цій моделі мають виступати: 1) декомунізація та дерусифікація; 2) формування інтегрованого національного наративу; 3) консолідація на основі спільних цінностей; 4) протидія російській дезінформації; 5) підтримка діалогу та інклюзивності. Історична пам'ять, на цій основі, має стати тим фактором, який ліквідує чи нейтралізує мовні, політичні, регіональні, релігійні конфлікти, об'єднує державу і суспільство в одне ціле, що допомагає вистояти в часи важливих воєнних потрясінь.

Феномен історичної пам'яті в системі національно-патріотичного виховання у закладах вищої освіти України (1990-ті -2004-ті роки)

А. А. Загородня,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України

Упродовж періоду 1990-х - 2004-х років формування системи національно-патріотичного виховання у закладах вищої освіти України відбувалося в умовах становлення державності та трансформації освітнього простору. Історична пам'ять у цьому контексті стала одним із ключових чинників розвитку громадянської ідентичності та зміцнення національної свідомості студентської молоді.

З'ясовано, що саме цей елемент виховної системи став базовим для утвердження українських цінностей, формування національного наративу та утвердження державницьких пріоритетів у навчально-виховному процесі ЗВО. Після проголошення незалежності України у 1991 р. формування національної свідомості та патріотизму серед молоді стало одним із ключових напрямів державної політики. В умовах суспільної трансформації та модернізації освіти заклади вищої освіти відіграли роль центрів консолідації громадянської позиції та розвитку історичної пам'яті студентів.

З'ясовано, що культура історичної пам'яті виступає не лише як знання про минуле, але й як цілісна система цінностей, символів, ритуалів та наративів, яка впливає на поведінку та свідомість молоді. Вона поєднує в собі формування національної ідентичності, оцінку історичних подій та ролі українського народу у світовій історії, що ускладнює і водночас збагачує процес патріотичного виховання.

Визначено основні форми реалізації історичної пам'яті у ЗВО України впродовж 1990-х – 2004-х років: тематичні меморіальні заходи, лекції та семінари з